

СЕНСОЖИТТЄВИЙ УНІВЕРСУМ ПРОФЕСОРКИ НІЛИ ВОЛОШИНОЇ: СМИСЛОТВОРЕННЯ У НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПОСІБНИКОТВОРЕННІ

Василь Шуляр¹

<https://orcid.org/0000-0001-8643-0105>

Володимир Гладишев²

<https://orcid.org/0000-0001-7232-4184>

ПУ «Інститут прикладної педагогіки»¹

Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти²

Стаття присвячена дослідженню «сенсожиттєвого універсуму» професорки Н. Волошиної – видатної постаті в українській літературній освіті. Автори визначають «сенсожиттєвий універсум» як інтегральний простір особистісних і професійних смислів, де наукова діяльність функціонує як форма культурно-освітнього служіння. У дослідженні синтезовано класичний соціологічний підхід до наукового етосу та філософсько-антропологічний вимір життя вченої. Обґрунтовано, що професійний шлях Н. Волошиної втілює концепцію М. Вебера «науки як покликання». Концептуальною основою є інтелектуальна аскеза та етична суворість. Вони узгоджуються з інституційними імперативами наукового етосу Р. Мертона – універсалізмом, колективізмом та безкорисливістю. Ці об'єктивні норми поглиблюються через ефект «смыслового резонансу», описаний С. Кримським. Його наукове знання стає життєво важливим особистісним смыслом як для дослідника, так і для педагога. Аксиома «сродної праці» Г. Сковороди перетворює науковий пошук із зовнішнього обов'язку до внутрішньої потреби. Особливу увагу приділено методиці посібникотворення як центральному компоненту універсуму Н. Волошиної. Навчальний посібник інтерпретується не просто як методичний інструмент, а як «культурно-методичний текст» та модель ціннісного діалогу між учителем і учнем. У статті ідентифіковано ключові компоненти її системи: концептуально-ціннісний, структурно-змістовий, методичний (моделювання уроку) та рефлексивно-аналітичний блоки. Автори доходять висновку, що спадщина Н. Волошиної залишається методологічно значущою для сучасної української освіти. Вона створює підґрунтя для розроблення гуманістичних, ціннісно-орієнтованих навчальних матеріалів.

Ключові слова: Н. Волошина; сенсожиттєвий універсум; науковий етос; смысловий резонанс; посібникотворення; методика літературної освіти; аксіологічний підхід; гуманістична педагогіка.

Shuliar Vasyl, Hladyshev Volodymyr. The meaning-of-life universe of professor Nila Voloshyna: meaning-making in scientific activity and textbook development.

The article is devoted to the study of the «meaning-of-life universe» of professor N. Voloshyna, an outstanding figure in Ukrainian literary education. The authors define the «meaning-of-life universe» as an integral space of personal and professional meanings, where scientific activity functions as a form of cultural and educational service.

The study synthesises a classical sociological approach to the scientific ethos with the philosophical-anthropological dimension of a scientist's life. It is substantiated that N. Voloshyna's professional path embodies M. Weber's concept of «science as a vocation». The conceptual foundations include intellectual asceticism and ethical rigor, which align with R. Merton's institutional imperatives of the scientific ethos: universalism, communalism, and disinterestedness. These objective norms are deepened through the effect of «semantic resonance», described by S. Krymskyi, where scientific knowledge becomes a vital personal meaning for both the researcher and the educator. H. Skovoroda's axiom of «congenial labor» transforms scientific inquiry from an external duty into an internal necessity.

Special attention is paid to the methodology of textbook creation as a central component of N. Voloshyna's universe. The textbook is interpreted not merely as a methodical tool, but as a «cultural-methodological text» and a model of value-oriented dialogue between teacher and student. The article identifies the key components of her system: conceptual-value, structural-content, methodological (lesson modeling), and reflective-analytical blocks. The authors conclude that N. Voloshyna's legacy remains methodologically significant for modern Ukrainian education, providing a foundation for the development of humanistic, value-oriented educational materials.

Keywords: N. Voloshyna; meaning-of-life universe; scientific ethos; semantic resonance; textbook creation; methodology of literary education; axiological approach; humanistic pedagogy.

Постановка проблеми. Осмислення життєтворчості провідних українських учених-методистів є важливим напрямом сучасної педагогічної науки. Це дає змогу реконструювати інтелектуальні традиції та аксіологічні засади літературної освіти. До таких постатей належить

Ніла Волошина. Її доробок пов'язаний із формуванням гуманістично зорієнтованої методики вивчення української літератури, розвитком читацької культури учнів та моделюванням сучасного уроку як простору особистісного смислотворення.

Актуальність дослідження зумовлена потребою інтерпретації спадщини Н. Волошиної не лише як сукупності методичних рішень, а як цілісної системи смислів і цінностей (сенсожиттєвого універсуму), у межах якої посібникотворчість набуває статусу провідної форми реалізації культурно-освітньої місії вченої.

Важливість дослідження сенсожиттєвого універсуму вченої обумовлена трансформацією ролі науки в епоху глобальних криз та технологічного домінування. Сьогодні постать дослідника часто редукується до функції «виробника знань» або «оператора даних». Проте, згідно з екзистенційним підходом, наука – це насамперед простір реалізації особистості.

Проблема полягає у віднайденні балансу між об'єктивною істиною та суб'єктивним смислом. Як зазначав С. Кримський, пізнання без смислового резонансу перетворюється на механічну дію, втрачаючи свою ціннісну вагу. Дослідження внутрішнього світу науковця дозволяє зрозуміти, як формується його відповідальність та інтелектуальна чесність – категорії, що є фундаментом наукового етосу за М. Вебером та Р. Мертоном. Аксиома «сродної праці» Г. Сковороди є об'єднувальною для розуміння сенсожиттєвого універсуму. Погляд на спадщину Н. Волошиної з позиції сьогодення відстежує у своїх працях В. Гладишев. Професор робить аргументований висновок про те, що наукова школа професорки Н. Волошиної є самобутнім науковим явищем. Вона формувалася протягом багатьох років та є помітним фактом у сучасній методиці викладання літератури. Завдяки високому науковому рівню її засновника, представники наукової школи завжди досліджували найактуальніші проблеми методики викладання літератури, робили помітний внесок у розвиток цієї галузі педагогічної науки (Гладишев, 2025, с. 119). Наукова школа професорки Н. Волошиної стала предметом дослідження В. Шуляра (Шуляр, 2017).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізування науково-методичної спадщини провідних українських учених-методистів є важливим напрямом сучасної педагогічної науки, оскільки дозволяє уточнювати інтелектуальні традиції й аксіологічні засади літературної освіти. У цьому контексті постать Н. Волошиної постає значущою для розуміння еволюції методики навчання української літератури, підручникотворення та розвитку професійної спільноти вчителів-словесників (Бондаренко, 2020; Гладишев, 2019; 2025; Шуляр, 2017; 2023).

Бібліографічні дані фіксують, що у творчому доробку Н. Волошиної наявні численні

публікації, а також участь у створенні концептуальних і нормативних документів літературної освіти. Аналітичний матеріал про напрацювання вченої, статті її послідовників та розлогий список праць представлено в біографічному збірнику. Зокрема, у виданні зазначено: «У творчому доробку Н. Волошиної є близько 300 наукових праць...» (Ніла..., 2020, с. 4).

Формулювання цілей статті. Мета статті – розкрити сенсожиттєвий універсум Н. Волошиної та систематизувати її підходи до створення навчальних посібників з української літератури.

Завданнями статті є: 1) уточнити зміст поняття «сенсожиттєвий універсум» у гуманітарно-педагогічному дискурсі; 2) окреслити ціннісно-смислові доміанти професійної життєтворчості Н. Волошиної; 3) реконструювати авторську модель посібникотворення; 4) виокремити структурні компоненти її методики підготовки навчальних посібників.

Наукова новизна полягає в інтерпретації доробку Н. Волошиної не лише як сукупності методичних рішень, а як цілісної системи особистісно й професійно зумовлених смислів (сенсожиттєвого універсуму), у межах якої посібникотворчість виступає центральною формою реалізації педагогічної місії.

Практичне значення. Узагальнені підходи можуть бути використані для створення сучасних посібників, програм, методичних рекомендацій, а також для проектування моделей уроку, зорієнтованих на розвиток читацької та культурної компетентності учнів.

Матеріалом дослідження є науково-методичні тексти та узагальнення, присвячені педагогічній спадщині Н. Волошиної, а також словниково-енциклопедичні й філософсько-антропологічні джерела, які допомагають уточнити поняття «універсум» у персонологічному вимірі (Волошина, 1985; 1988; Лой, Ми є..., 2003; Наукові основи..., 2002; Філософський енциклопедичний словник, 2002).

У роботі використано поняттєво-термінологічний аналіз (для уточнення дефініцій), структурно-логічне моделювання (для виокремлення компонентів універсуму та посібникотворення), інтерпретаційно-аналітичний метод (для реконструкції ціннісних доміант і функцій навчальної книги в методичній системі Н. Волошиної).

Виклад основного матеріалу дослідження. У створенні цілісної концептуальної рамки для побудови сенсожиттєвої моделі професорки Н. Волошиної використано поєднання ідей С. Кримського (Кримський, 2003) та М. Вебера (Вебер, 1998). Якщо М. Вебер дає «етичний

каркас» (професію як аскезу), то С. Кримський наповнює цей каркас «екзистенційним змістом» (резонансом). Аксиома «сродної праці» Г. Сковороди перетворює науковий пошук із зовнішнього обов'язку на внутрішню потребу (Сковорода, 1973). Ґрунтовністю та аналітичністю виокремлюється стаття учня Н. Волошиної – професора В. Гладішева. Значущість Н. Волошиної в галузі створення посібників/підручників вченим зазначено як «новаторський для свого часу характер». Визначені у посібнику наукові основи методики літератури сприяли подальшому розвитку цієї науки. Новаторство було зумовлено саме тим, що керівник авторського колективу надзвичайно точно реагувала на потреби часу, максимально ефективно застосовувала досвід минулого для створення дійсно сучасної методики викладання літератури (Гладішев, 2019, с. 34–35).

У межах запропонованої аналітичної рамки «сенсожиттєвий універсум» доцільно описувати як багаторівневу конфігурацію, у якій інституційні норми науки та екзистенційно-ціннісні мотивації особистості взаємно підсилюють одна одну. Веберівська концепція «науки як покликання» (Вебер, 1998) задає тут дисциплінарно-етичний горизонт, а саме: наукова праця постає не як сукупність процедур, а як форма відповідального самовизначення, що передбачає інтелектуальну аскезу й етичну суворість. Мертонівський науковий етос (Merton, 1973) конкретизує цю позицію через норми універсалізму, комуналізму (колективізму) та безкорисливості, що вимагають ставити істину й спільне благо знання вище за особисту вигоду. Водночас філософсько-антропологічний вимір смислотворення дозволяє показати, яким чином ці об'єктивні імперативи перетворюються на внутрішньо пережитий смисл, коли знання набуває статусу життєво значущого, а також «резонує» з особистісною ідентичністю та педагогічною місією (Кримський, 2003).

Аксиома Г. Сковороди про «сродну працю» у цій точці виконує функцію концептуального «моста», що знімає розрив між нормативною регуляцією наукової діяльності та її екзистенційним підґрунтям. «Сродність» означає відповідність діяльності внутрішній природі людини, а отже – переводить науковий пошук із площини зовнішнього обов'язку в режим внутрішньої потреби, де професійна дисципліна переживається як свобода, а служіння знанню – як спосіб самореалізації. Саме тому в «універсумі» Н. Волошиної посібникотворення може бути осмислене не лише як методична техніка, а як культурно-освітня практика, у якій веберівське покликання, мертонівські норми

етосу та кримський «смісловий резонанс» набувають конкретної педагогічної форми – ціннісного діалогу між учителем і учнем, спрямованого на гуманістичне відтворення смислів у літературній освіті.

У педагогічному вимірі «аскеза» постає як інтелектуально-етична норма. Вона забезпечує здатність учительства й учнівства утримувати увагу, витримувати зусилля та зберігати вимогливість до істини. У логіці веберівського покликання вона є формою внутрішньої відповідальності за професію, а в мертонівському сенсі – практичним механізмом реалізації норм наукового етосу (безкорисливості, універсалізму, організованого скептицизму) в освітній діяльності. Через ефект «сміслового резонансу» (за С. Кримським) аскетична дисципліна перестає бути зовнішнім примусом і набуває статусу особистісно пережитого смислу, коли знання стає життєво значущим. У перспективі сковородинської «сродної праці» така аскеза осмислюється як внутрішня потреба служіння справі, що переводить навчання й посібникотворення в режим ціннісного саморозгортання й гуманістичного діалогу.

Отже, сенсожиттєвий універсум вченої постає не як статична сукупність професійних компетенцій, а як динамічна точка перетину «інтелектуальної аскези» М. Вебера та «сміслового резонансу» С. Кримського. Якщо для М. Вебера наука є формою служіння, що вимагає граничної самовіддачі та етичної суворості, то в оптиці С. Кримського цей шлях набуває ознак софійності: науковий пошук стає актом «зустрічі» особистості з істиною. Відтак, життєвий світ дослідника структурується як ієрархічна вертикаль, де раціональне пізнання світу (наука як професія) неминуче резонує з глибинними ціннісними запитами духу (наука як покликання), перетворюючи когнітивну діяльність на цілісний спосіб екзистенції. Аксиома Г. Сковороди про «сродну працю», як концептуальний «міст», знімає розрив між нормативною регуляцією наукової діяльності та її екзистенційним підґрунтям. «Сродність» в універсумі посібникотворення Н. Волошиної розглядається як культурно-освітня практика. Вона забезпечує ціннісний діалог між учительством та учнівством. Посередником такого діалогу виступає художній твір або мистецький текст, у якому здійснюється пошук смислів, релевантних як для літературно-мистецької освіти, так і для розв'язання життєвих ситуацій.

Сенсожиттєвий універсум розуміємо як інтегральний простір особистісних і професійних смислів, у якому поєднуються цінності, переконання, світоглядні орієнтири та конкретні форми діяльності людини. У педагогічному

вимірі цей універсум охоплює ціннісне ядро особистості, професійну місію, творчі продукти діяльності, структури щоденної практики та життєву стратегію смислотворення.

Поняття «універсум» у цьому разі використовується в персонологічному значенні – як цілісність внутрішнього світу, його ціннісно-смилова структура і духовна реальність (Лой, 2010). Відтак вислів «сенсожиттєвий універсум Н. Волошиної» є науково коректним, оскільки позначає системну єдність ідей, орієнтирів і творчих практик ученої.

Універсум Н. Волошиної доцільно описувати в антропологічно-смиловому ключі як індивідуальний світ ціннісно-смилових орієнтирів, що об'єднує ідеї, досвід і творчі практики в цілісну систему.

На основі проаналізованих матеріалів і праць професорки Н. Волошиної (Волошина, 1985; 1988; Миє..., 2003) реконструюємо ключові компоненти її сенсожиттєвого універсуму: гуманістично-ціннісне ядро, педагогічну життєтворчість, науково-методичну смислотворчість, а також інтелектуально-культурну місію й стратегію служіння.

Провідними є віра у виховний і духовний потенціал художнього слова, орієнтація на розвиток внутрішнього світу учня як мету літературної освіти, стійкість гуманістичної позиції незалежно від змін освітніх трендів. Зазначене «ядро» домінувало у співпраці вченої з педагогічною спільнотою: учителями-практиками, майбутніми дослідниками та сформованими науковцями.

Навчання постає як співтворчість учителя й учня; урок – як дія, досвід, простір смислотворення; педагог – як модератор, що створює умови для особистісного зростання. Її учительська, наукова, організаторська діяльність була прикладом такої педагогічної життєтворчості.

Характерним є мислення категоріями цінностей і культурних смислів, створення концепцій (аксіологічне вивчення літератури, культура читацького досвіду, життєтворчість уроку), що вплинули на методичну спільноту. Науково-методична смислотворчість Н. Волошиної повною мірою виявилася в розробленні державних стандартів, концепцій літературної освіти та навчальних посібників за творчістю українських письменників. Об'єднувальним чинником для цих різнопланових напрацювань став ціннісно-етичний складник.

Учитель-словесник осмислюється як провідник культури слова. Плекання української літературної освіти розгортається як системний внесок у методичну школу. Набуток професорки Н. Волошиної налічує численну кількість

публікацій, виступів на конференціях, зустрічі із словесниками, які вплинули на творення її наукової школи (Ніла..., 2020).

У її творчості домінує установка «для школи», «для вчителя», «для учня», висока відповідальність за якість навчальної книги, цінність культурної спадкоємності. Постать Н. Волошиної постає втіленням справжнього патріотизму – як громадянського, так і професійного; вона була ідейною натхненницею для учительства та взірцем відданості справі для кількох поколінь науковців.

Посібникотворчість у системі Н. Волошиної функціонує як центральний вияв її професійної місії. Навчальний посібник постає не лише інструментом для організації уроку, а й культурно-методичним текстом, який задає ціннісну логіку читання, формує методичне мислення вчителя та підтримує розвиток читацької компетентності учнів. Наукові інтереси Н. Волошиної весь час межували з творенням методики літератури, розробленням ілюстративно-посібникового продукту, написанням підручників та наукових текстів, редагуванням і консультуванням наукових праць тощо.

Високу оцінку спадщині професорки Н. Волошиної надано професоркою С. Жилою: «Саме таку концепцію шкільної літературної освіти запропонувала Н. Волошина (у співавторстві), яка виробила структуру літературної підготовки учня-читача» (Жила, 2016, с. 226). Наведене свідчить про орієнтацію методичної парадигми Н. Волошиної на безперервність літературної освіти та системне проектування читача як суб'єкта навчання.

Розглянемо посібниковий спадок Н. Волошиної у побудові моделі та її компонентів.

Посібникотворчість у спадщині Н. Волошиної доцільно розглядати як спосіб матеріалізації методичного знання: навчальний посібник виконує одночасно інструктивну й культуротворчу функції – задає логіку роботи з художнім текстом і підтримує формування читацьких умінь. У біобібліографічній довідці серед ключових видань названо, зокрема, посібники «Естетичне виховання учнів у процесі вивчення літератури» (1985), «Уроки позакласного читання у старших класах» (1988), «Наукові основи методики літератури» (2002) та ін. (Волошина, 1985; 1988; Наукові основи..., 2002). Оглядові матеріали також узагальнюють проблематику праць Н. Волошиної, пов'язуючи її з аналізом художнього слова, сучасного уроку та підручникотворення. Зокрема, у В. Бондаренко зазначено: «Учена – авторка понад трьох сотень актуальних праць ... з аналізу художнього слова, сучасного уроку і підручникотворення» (Бондаренко, 2020, с. 43).

Навчальний посібник у структурі методичної спадщини Н. Волошиної тлумачиться як простір трансляції цінностей та модель професійної діяльності вчителя – тобто як цілісний «культурно-методичний текст». У межах вивченого нами матеріалу її посібникотворчу методику доцільно подати як систему взаємопов'язаних компонентів.

Узагальнена модель посібникотворення, реконструйована за Н. Волошиною (Волошина, 1985; 1988) та уточнена через типологію змісту навчально-методичних видань (Ми є..., 2003; Наукові основи..., 2002), охоплює шість взаємопов'язаних компонентів:

- концептуально-ціннісний компонент (визначення ціннісного ядра посібника, провідної педагогічної ідеї (аксіологічної, культурологічної, особистісно орієнтованої) та подання тем як ціннісного діалогу, а не тільки технологічної процедури);

- структурно-змістовий компонент (добір матеріалу за критеріями художності, духовної наснаженості, вікової адекватності й особистісної значущості для учнів-читачів; логіка структурування (вступні статті, методичні орієнтири, приклади уроків, система завдань, рефлексивні блоки));

- методичний компонент (модель уроку) (урок моделюється як цілісна смислова подія, яка включає мотиваційний вступ, чуттєве освоєння тексту, аналітичну роботу, інтерпретацію, рефлексію, вихід на особистісний досвід);

- діяльнісно-комунікативний компонент (система завдань, зорієнтована на формування читацької та комунікативної культури, умінь аргументувати й інтерпретувати, підтримує проблемність, варіативність, зв'язок із життєвими ситуаціями, діалог і співпрацю);

- рефлексивно-аналітичний компонент (обов'язкове включення рефлексії: самооцінювання вчителя, аналіз читацької активності учнів, рефлексивні питання для учня; підкреслення, що урок відбувається для розвитку особистості);

- стильово-редакційний компонент (високі стандарти культури тексту такі як: логічність, чіткість мовлення, послідовність викладу, гармонія теорії і практики, доступність структури для вчителя).

Отримана модель показує, що посібникотворчість Н. Волошиної є не допоміжним сегментом, а центральною ланкою її сенсожиттєвого універсуму: через навчальну книгу вчена здійснює трансляцію гуманістичних цінностей, пропонує зразок мислення вчителя-словесника та проектує урок як простір смислотворення. Відтак посібник у її методичній системі функціонує одночасно і як інструмент

методичного проектування, і як носій культурно-освітньої місії.

Запропоновану шестикомпонентну структуру методики посібникотворення розглядаємо як евристичну (проектну) модель для конструювання сучасних навчальних матеріалів. Її потенціал як «матриці» для цифрового освітнього середовища є гіпотезою, що потребує подальшої апробації на різних типах закладів освіти та в різних форматах навчальних ресурсів (друкованих і цифрових), із фіксацією дидактичних ефектів та обмежень застосування.

Для верифікації шестикомпонентної моделі доцільно провести пілотне дослідження у 6-10 класах різних типів закладів, а саме: 1) розробити два варіанти навчального модуля з української літератури – «за моделлю» і «контрольний»; 2) визначити індикатори ефективності (читацька компетентність, інтерпретаційні вміння, рефлексивні судження, якість аргументації, навчальна мотивація); 3) застосувати змішані методи збору даних: вхідне та вихідне оцінювання, аналіз учнівських робіт, спостереження занять чи уроків за протоколом, інтерв'ю та анкетування вчителів і учнів; 4) здійснити тріангуляцію результатів і встановити, які компоненти моделі є «ключовими», а які залежать від контексту. Така процедура дозволить перевести твердження про «адаптацію до цифрового середовища» з рівня припущення на рівень обґрунтованого висновку.

Під час розгляду схеми взаємозв'язків від універсуму до методики, важливо провести зіставлення двох моделей і компонентів сенсожиттєвого універсуму професорки Н. Волошиної. Представлена модель візуалізує ієрархічну залежність між світоглядними установками вченої та її методичним інструментарієм. Модель включає:

- фундамент (сенсожиттєвий універсум), що виступає як першооснова, де інтегруються цінності, переконання та професійна місія (це цілісна система, що визначає спрямованість будь-якої діяльності Н. Волошиної);

- смислові вектори (домінанти), що передбачають п'ять ключових компонентів (гуманістичне ядро, життєтворчість, смислотворчість, місію та служіння), що трансформують загальні цінності у конкретні професійні принципи;

- практичне втілення (шість компонентів посібникотворення (від концептуального до стильового), на основі яких навчальний посібник постає як «культурно-методичний текст», що є прямим продуктом цього універсуму. Така кількість компонентів посібникотворення забезпечує технологічну реалізацію теоретичних ідей на практиці.

Висновки. Узагальнюючи науково-педагогічну спадщину професорки Н. Волошиної, можна констатувати, що її діяльність сформувала цілісний сенсожиттєвий універсум, у якому професійна діяльність невіддільна від особистісних смислів. Цей універсум постає унікальною точкою перетину класичного наукового етосу та сучасної філософської антропології, який відображається в таких позиціях:

1) наука як покликання за М. Вебером (універсам Н. Волошиної ґрунтується на стратегії служіння та високій відповідальності перед українською школою, вчителем та учнем; її наукова та громадянська позиція демонструє веберівську «інтелектуальну аскезу» – сталість гуманістичних переконань незалежно від педагогічних трендів та системний внесок у методичну школу);

2) смисловий резонанс за С. Кримським (для вченої пізнання ніколи не було технічною процедурою: її праці постають як цілісна «структура смислів», де кожна методична порада резонує з ціннісним ядром особистості; концепція посібникотворення Н. Волошиної є актом «смислового резонансу», у якому художнє слово та методика його викладання стають інструментами духовного виховання та самоактуалізації учня-читача);

3) громадянська та наукова єдність (сенсожиттєвий універсум вченої функціонує як інтегральна система, де націєорієнтованість і патріотизм є фундаментом для створення авторських концепцій літературної освіти; Н. Волошина зуміла перетворити методику вивчення літератури на «культурно-методичний текст», що відображає її власну життєву стратегію смислотворення);

4) поняття «сенсожиттєвий універсум» доцільно застосовувати для опису цілісної системи цінностей, смислів і творчих практик педагога-науковця; у персонологічному вимірі воно фіксує внутрішню єдність світогляду й професійної діяльності;

5) сенсожиттєвий універсум Н. Волошиної структуровано через гуманістично-ціннісне ядро, педагогічну життєтворчість, науково-методичну смислотворчість, інтелектуально-культурну місію та стратегію служіння українській школі;

6) посібникотворчість постає одним із ключових виявів її професійної місії: навчальний посібник трактується як «культурно-методичний текст», що моделює урок, забезпечує логіку завдань від репродукції до рефлексії та формує читацьку компетентність;

7) реконструйована методика створення посібників охоплює шість взаємопов'язаних компонентів (концептуально-ціннісний, структурно-змістовий, методичний, діяльнісно-комунікативний, рефлексивно-аналітичний і стильово-редакційний);

8) реконструкція сенсожиттєвого універсуму Н. Волошиної дає підстави стверджувати, що її методика створення навчальних посібників постає не просто як набір дидактичних правил, а як цілісна аксіологічна система; у цій системі посібникотворення виконує функцію трансляції гуманістичних цінностей та моделювання уроку як «події смислотворення»;

9) запропонована шестикомпонентна структура методики (концептуально-ціннісний, структурно-змістовий, методичний, діяльнісно-комунікативний, рефлексивно-аналітичний та стильово-редакційний блоки) є універсальною матрицею, яку можна адаптувати для розробки сучасних засобів навчання в умовах цифрової трансформації освіти.

Таким чином, постать Н. Волошиної є взірцем «Людини культури», чий універсум об'єднує професійну майстерність із глибокою духовною місією. Її доробок залишається методологічно значущим і сьогодні, оскільки забезпечує не лише технологічне підґрунтя для створення навчальної книги, а й ціннісні орієнтири для розвитку сучасної літературної освіти.

Перспективи подальших досліджень. Перспективними є: 1) поглиблення аналізу аксіологічних доміант універсалу Н. Волошиної; 2) структурно-семантичне дослідження її текстів для реконструкції авторських методологічних конструктів; 3) адаптація посібникотворчої методики до цифрового освітнього середовища; 4) порівняльні студії з іншими методичними школами; 5) емпірична перевірка ефективності її моделей у різних типах закладів освіти.

Список використаних джерел

- Бондаренко В. Педагогічна симфонія Ніли Волошиної. Шкільна літературна освіта: традиції і новаторство. VIII Волошинські читання : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. / за заг. ред. Т. О. Яценко ; Ін-т педагогіки НАПН України. Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. С. 42–45.
- Вебер М. Наука як покликання та професія / Пер. з нім. Соціологія: класичні тексти. Київ : Дух і Літера, 1998. С. 45–70.
- Волошина Н. Й. Естетичне виховання учнів у процесі вивчення літератури : посіб. для вчителів. Київ : Радянська школа, 1985. 102 с.
- Волошина Н. Й. Уроки позакласного читання у старших класах : посіб. для вчителя. Київ : Радянська школа, 1988. 172 с.
- Гладишев В. В. Діяльність Н. Й. Волошиної у галузі створення підручників для підготовки вчителів літератури та її наукова школа. XII Волошинські читання. Шкільна мовно-літературна освіта: традиції і новаторство : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Київ : ПП «ЕСТЕРО», 2019. С. 30–36.

- Гладишев В. В. Сучасний етап розвитку наукової школи професора Ніли Волошиної (до ювілею науковиці). Освітні розвідки (дослідження). 2025. Вересень. № 4 (107). С. 113–123. DOI: 10.54662/veresen.4.2025.10.
- Жила С. О. Оцінка педагогічної спадщини Ніли Волошиної провідними методистами й словесниками України. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2016. Вип. 140. С. 222–228.
- Кримський С. Б. Запити духу: філософські розвідки. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2003. 272 с.
- Лой А. М. Філософська антропологія і практична філософія. *Філософські діалоги'2010*. Вип. 4, Ч. 1 : Філософсько-антропологічні читання: творча спадщина В. І. Шинкарука та сьогодення. Київ, 2010. С. 30–51.
- Ми є. Були. І будемо. Ми! : виховання національної самосвідомості учнів засобами художньої літератури : навч.-метод. посіб. / за ред. Н. Й. Волошиної. Київ : Ленвіт, 2003. 215 с.
- Наукові основи методики літератури : навч.-метод. посіб. / за ред. Н. Й. Волошиної. Київ : Ленвіт, 2002. 344 с.
- Ніла Йосипівна Волошина – педагог, науковець, особистість : бібліогр. покажч. до 80-річчя з дня народж. Н. Й. Волошиної / упоряд. Т. О. Яценко, О. В. Міщенко. Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. 40 с.
- Сковорода Г. С. Розмова, звана алфавіт, чи буквар світу. Сковорода Г. С. Повне зібрання творів : у 2 т. Київ : Наук. Думка, 1973. Т. 1. С. 411–463.
- Філософський енциклопедичний словник (статті: «Універсум», «Космос», «Буття»). НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди / гол. редкол. В. І. Шинкаренко. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
- Шуляр В. І. Осмислюючи науковий доробок професора Ніли Волошиної... : зб. ст. Миколаїв : ОППО, 2017. 88 с.
- Шуляр В. І. Творча та методична спадщина Н. Й. Волошиної в контексті сучасної літературної освіти. *Педагогічний дискурс*. 2023. № 18. С. 54–62.
- Merton, R. K. *The Sociology of Science: Theoretical and Empirical Investigations*. Chicago : University of Chicago Press. 1973. 605 p.

References

- Bondarenko, V. (2020). Pedagogical symphony of Nila Voloshyna. In T. O. Yatsenko (Ed.), *School literary education: Traditions and innovation. VIII Voloshyn Readings: Proceedings of the All-Ukrainian scientific-practical conference* (pp. 42–45). Kyiv: Orion.
- Gladyshev, V. V. (2019). The activity of N. Y. Voloshyna in the field of textbook development for training literature teachers and her scientific school. In *XII Voloshyn Readings. School language and literary education: Traditions and innovation: Proceedings of the All-Ukrainian scientific-practical conference* (pp. 30–36). Kyiv: ESTERO.
- Gladyshev, V. V. (2025). The current stage of development of Professor Nila Voloshyna's scientific school (on the occasion of the scholar's anniversary). *Educational Explorations (Research)*, 4(107), 113–123. <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2025.10>
- Krymskyi, S. B. (2003). *Requests of the spirit: Philosophical studies*. Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy Publishing House.
- Loi, A. M. (2010). Philosophical anthropology and practical philosophy. In *Philosophical Dialogues'2010* (Issue 4, Part 1, pp. 30–51). Kyiv.
- Merton, R. K. (1973). *The sociology of science: Theoretical and empirical investigations*. Chicago: University of Chicago Press.
- My ye. Buly. I budemo my! (2003). *We are. We were. And we will be! National identity education of students through fiction* (N. Y. Voloshyna, Ed.). Kyiv: Lenvit.
- Naukovi osnovy metodyky literatury. (2002). *Scientific foundations of literature teaching methodology* (N. Y. Voloshyna, Ed.). Kyiv: Lenvit.
- Philosophical encyclopedic dictionary. (2002). (V. I. Shynkarenko, Ed.). Kyiv: Abrys.
- Skovoroda, H. S. (1973). Conversation called the alphabet, or the primer of the world. In *Complete works* (Vol. 1, pp. 411–463). Kyiv: Naukova Dumka.
- Shuliar, V. I. (2017). *Reflecting on the scientific achievements of Professor Nila Voloshyna*. Mykolaiv: OIPPO.
- Shuliar, V. I. (2023). Creative and methodological heritage of N. Y. Voloshyna in the context of modern literary education. *Pedagogical Discourse*, 18, 54–62.
- Voloshyna, N. Y. (1985). *Aesthetic education of students in the process of studying literature*. Kyiv: Radianska Shkola.
- Voloshyna, N. Y. (1988). *Extracurricular reading lessons in senior classes*. Kyiv: Radianska Shkola.
- Weber, M. (1998). Science as a vocation and profession. In *Sociology: Classical texts* (pp. 45–70). Kyiv: Dukh i Litera.
- Yatsenko, T. O., & Mishchenko, O. V. (Compilers). (2020). *Nila Yosypivna Voloshyna – educator, scholar, personality: Bibliographic index (80th anniversary edition)*. Kyiv: Orion.
- Zhylya, S. O. (2016). Evaluation of Nila Voloshyna's pedagogical heritage by leading Ukrainian methodologists and philologists. *Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University*, 140, 222–228.

Відомості про авторів:

Шуляр Василь Іванович

vshuliar@ipp.org.ua
Приватна установа
«Інститут прикладної педагогіки»
вул. Генерала Алмазова, 18/7 В, офіс 408-1
м. Київ, 01133, Україна

Гладишев Володимир Володимирович

volodymyr.hladyshev@moippo.mk.ua
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-А, м. Миколаїв
Миколаївська обл., 54001, Україна

Матеріал надійшов до редакції 25. 02. 2026 р.
Прийнято до друку 27. 03. 2026 р.

Information about the authors:

Shuliar Vasyl Ivanovych

vshuliar@ipp.org.ua
Institute of Applied Pedagogy
18/7 Generala Almazova St., Office 408-1
Kyiv, 01133, Ukraine

Hladyshev Volodymyr Volodymyrovych

volodymyr.hladyshev@moippo.mk.ua
Mykolaiv Regional Institute
of Postgraduate Pedagogical Education
4-A Admiralska St., Mykolaiv
Mykolaiv region, 54001, Ukraine

Received at the editorial office 25. 02. 2026.
Accepted for publishing 27. 03. 2026.